Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică IX

D. BERCIU, MARIANA IOSIFARU,
S. PURICE, M. DIACONESCU

În 1990 au continuat săpăturile de pe șantierul de la Ocnița *, unde a fost localizată Buridava geto-dacică, pe baza unor documente de epocă. Este vorba de centrul economic, politic, religios și comercial aparținînd dacilor Buridavensioi menționați de geograful Ptolemeu. În primul rînd s-au efectuat cercetările — încă neterminate în 1989 — de pe Terasa IV (ș. III, orientat sud-nord, lung de 20 m și lat de 2 m). Aici s-a trasat, alături de secțiunea din 1989, o alta, lată de un metru, completînd pe cea de anul trecut. La adîncimea de 0,80—0,95 m, în caroul 12, s-a întîlnit un orizont al nivelului I, care pare a fi, prin conținutul său, mai vechi decît cunoșteam pînă acum pe Terasa IV. Este vorba de fragmente ceramice lucrate cu mîna, de mari castroane tipice, de cea mai bună tradiție halls-tattiană, din lut negru cu nuanțe brune și slip negru, lustruit puternic, metalic. Fragmente similare s-au găsit și în partea de sud a ș. III, la aceeași adîncime, corespunzînd nivelului I, respectiv secolului II în. de. Chr., chiar sfîrșit de secol III î.e.n. Din aceeași vreme amintim și un foarte mic simbol solar (diam. 5 × 5,50 cm) dintr-un fragment lucrat cu mîna.În asociere cu ceramica poroasă,într-o tehnică foarte primitivă, apare și ceramica lucrată cu roata, dintr-o pastă grosolană și uneori cu un slip negru, lustruit, imitînd produsele făcute cu mîna, similare. Au fost descoperite în același nivel I din ș. III, Terasa IV și fragmente de mari vase-borcan, cu brîie alveolate, avînd butoane cilindrice, cu semnul crucii (simbol solar). Cîteva fragmente de fructieră, lucrate la roată, sînt ornamentate prin lustruire, în tehnica tradițională, cu motive decorative în zig-zag.

Secțiunea III/90 de pe Terasa IV se află în apropiere de intrarea principală a Cetății 2. Aici s-a dat și peste drumul antic, care avea, în acest sector, un pavaj din pietre de rîu. În fața porții s-au întîlnit și alte porțiuni pavate în acest fel, care nu era generalizat pe întregul traseu al drumului, așa cum s-a arătat în repetate rînduri (vezi infra, p.).

În cursul campaniei de săpături de anul trecut s-a dat o atenție deosebită cercetărilor de pe Terasa V, unde apăruseră unele probleme, care nu au putut fi rezolvate pînă în 1989. În scopul propus, a trebuit să se procedeze la adoptarea unui plan mai amplu de săpături pe Terasa V, care va fi aplicat cîțiva ani succesivi. În 1990 au fost trasate peTerasa V șapte șanțuri-secțiuni, respectiv ș. VII, VIII, IX, X, XI, XII și XIII, de dimensiuni variabile (v. planul general), cu o lățime însă constantă, de 2 m. O primă constatare a fost ceea că întreaga suprafață înaltă a Terasei V, înainte de a fi locuită de geto-daci, a fost curățită, pînă la rocă (tufit dacitic — „mal" în vorbirea locală). În felul acesta solul de pădure de atunci (dacă a fost pădure acum peste 2000 de ani) și eventualele strate de cultură preistorică au fost distruse. Un procedeu similar (și desigur, în aceeași perioadă) s-a petrecut pe acropolă și pe primele patru terase (Terasa I—IV). Dacă pe acropolă și pe Terasa I s-a dat peste porțiuni mici dintr-un strat de locuire Coțofeni, pe Terasa V nu s-a descoperit încă nici un fragment ceramic de tip Coțofeni. În schimb, posedăm materiale care documentează o locuire — fie și numai sporadică — a oamenilor culturii Glina și Verbicioara. Notăm un vas cu două torți în bandă lată, ușor supraînălțate, descoperit în ș. VII/90, la adîncimea de 0,40 m, în caroul 4, pe roca vie. Formă

* Din colectiv au făcut parte : D. Berciu, M. Iosifaru, S. Purice, M. Diaconescu și R. Tanțău. Suma de 45 000 lei a fost dată de Universitatea din București pentru Institutul Român de Thracologie. Nu s-au primit alte fonduri.

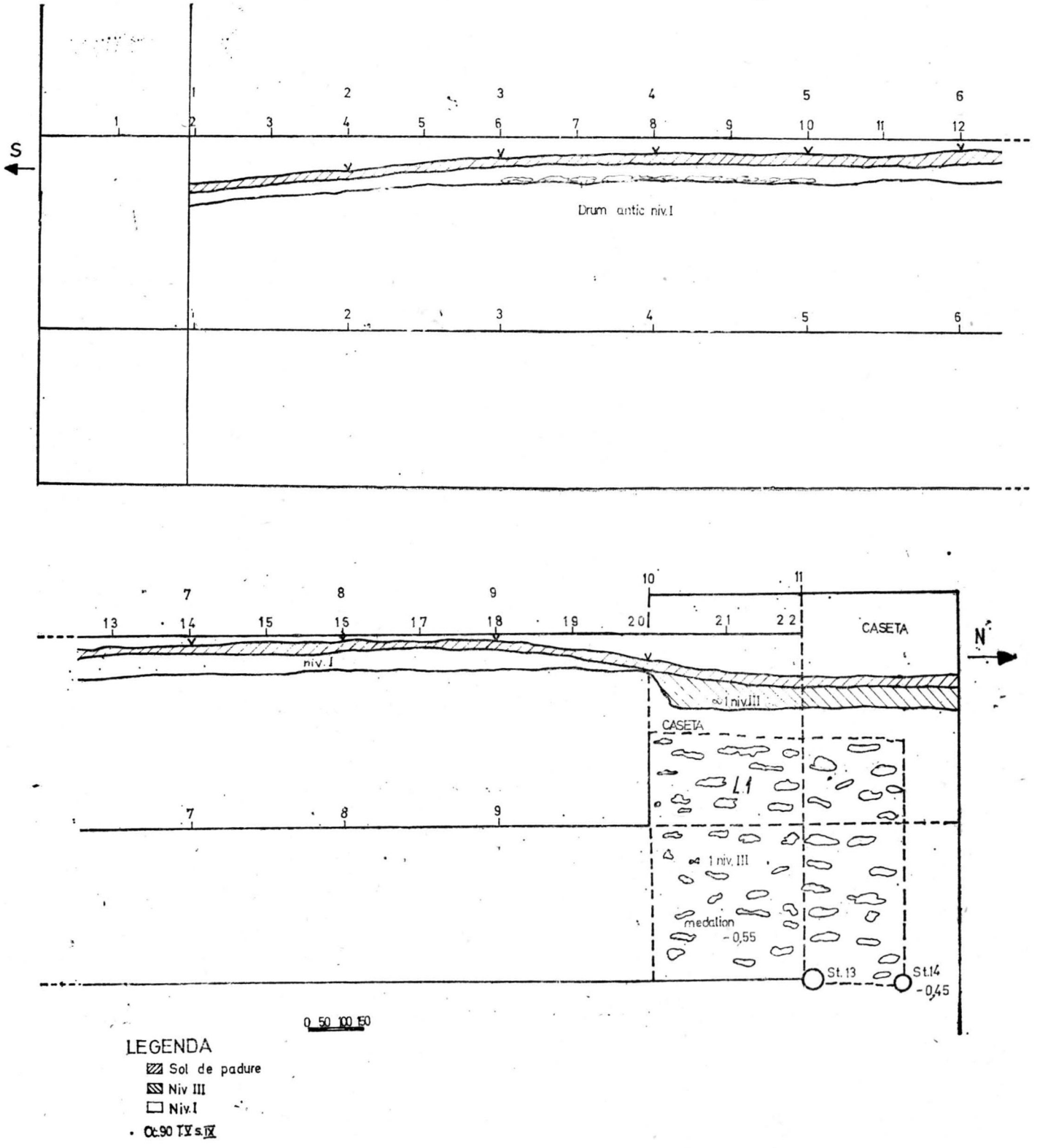

Fig. 1. Ocniţa-Buridava; Profilul peretelui de est al Secţiunii VIII/1990 şi planul locuinţei 1 de pe Terasa V.

și tehnică specifice culturii Glina, cu păstrarea tradiției Coțofeni. Înălțimea vasului este de 8 cm și diametrul gurii de 6,5 cm. Un vas similar, dar mai mare (înălțime 16 cm și diametrul gurii 14,5 cm) a fost descoperit, în s. X la adîncimea de 1,30 m, în asociere cu unele mici fragmente ceramice de caracter Glina [1] Asemenea vestigii s-au mai întîlnit și în s. XI. Totuși, un strat propriu-zis Glina nu s-a întîlnit încă pe Terasa V.

Aceeași situație este și în ceea ce privește cultura Verbicioara. Materiale caracteristice acestei culturi au fost descoperite în toate sectoarele complexului Ocnița-Buridava [2], dar un strat de cultură nu s-a întîlnit. Din Groapa 57 a s. VIII/90 provin două fragmente ceramice Verbicioara V. b, în tehnică și decor caracteristice acestei perioade ; în spărtură, fragmentul are un „miez" de culoare neagră-brună, cu un strat superficial în exterior, brun-cărămiziu și cu slip brun-deschis. Trebuie să precizăm din nou că materialele culturilor preistorice apar în general în asociere cu cele dacice, din diferite niveluri.

În privința stratigrafiei Terasei V, se poate formula următoarea precizare : după stratul solului de pădure, urmează orizontul tîrziu al nivelului III, la care se adaugă, în continuare orizontul timpuriu al aceluiași nivel, căruia îi aparține locuința prezentată aici, mai departe (p. 109). Nivelul II, suprapus de nivelul III, este, în general, un orizont de foarte numeroase gropi concentrate pe latura de nord a terasei și destul de risipite în restul terasei. În orizontul gropilor sînt și suprapuneri de gropi, ceea ce ajută la precizarea mai de aproape a stratigrafiei, însă materiialele conținutului sînt destul de asemănătoare, încît o fixare tipologico-cronologică poate ridica semne de întrebare.

Cel mai bogat nivel în material de tot felul este nivelul I, fie că este vorba de strat, fie — mai ales — de gropi. În acest nivel apar și creuzete și importuri romane. Atestarea unor argintari la Buridava se făcuse încă din anii trecuți, pe baza descoperirilor de pe Cetatea 1 (terase), din așezarea civilă și din necropolă. Numărul mare de creuzete impresionează [3]. Merită a fi reamintită și prezența uneltelor specifice meșterilor argintari, cum erau nicovalele foarte mici.

În gropi apare, în mod curent, specia ceramică lucrată cu mîna în tehnica tradițională hallstattiană. Ca formă principală este castronul cu buza larg răsfrîntă [4], lut negru, cu nuanțe brune și slip negru, lustruit metalic. Uneori întîlnim și profile de castroane mari cu picior relativ înalt, inelar. Menționăm din această categorie un fragment de mare castron, cu o înălțime de peste 13 cm și buza răsfrîntă puternic. Lutul, în spărtură este de culoare neagră, cu ușoare nuanțe brune și cu două strate superficiale subțiri, negre-brune și slip negru, lustruit metalic. Fragmentul acesta a fost găsit în Groapa 79 din s. XIII, în asociere cu numeroase materiale caracteristice nivelului I, printre care și un fragment lucrat cu mîna, cu profil de strachină joasă și buza răsfrîntă prelung, formă întîlnită și în alte puncte din complexul Buridava [5]. Menționăm că în aceeași Groapă 79 s-au descoperit mai multe fragmente ceramice din căni bitronconice, cu picior prevăzut cu ferestre, de tip Ciolănești [6] o ceramică neagră, cu slip în aceeași culoare, lustruit, datată în general în sec. II în. de Chr. și lucrată cu mîna.

O altă formă de vas care predomină în nivelul I este vasul-borcan, de dimensiuni mijlocii, mici și mari. Tehnica este neglijentă, pasta conține totdeauna nisip și pietricele. Dacorul constă în mod regulat din brîie alveolate sau crestate, așezate în sistem paralel, orizontal sau vertical ; uneori apar și brîie în formă de ghirlande, susținute de butoane aplicate pe corpul vasului (fig. 2/2, ambele din Groapa 54).

Nu putem să pierdem din vedere nici o altă formă de vas tipic dacic, tot așa de frecvent ca și vasul-borcan. Este vorba de ceașca sau opaițul (cățui) tronconic, cu dimensiuni și motive decorative felurite. Publicăm aici un fragment dintr-un mare exemplar descoperit tot în Groapa 54 din s. VIII, ca și cele două borcane, această groapă conținînd mult material arheologic caracteristic nivelului I de pe Terasa V și din alte puncte ale complexului Buridava. Opaițul în discuție (fig. 2/3) are o înălțime de 11 cm, cu pereții ușor arcuiți în partea superioară, cu o toartă legată de corpul opaițului prin sistemul „cu cep", mai jos de buză și mai sus de fundul vasului. Decorul constă dintr-un brăduleț, frecvent întîlnit pe ceramica din nivelul I. Toarta are și ea pe partea exterioară un decor din incizii paralele și orizontale. Pe corp, urme de arsură puternică. Lut negru în spărtură și pasta cu nisip și pietricele. Mai amintim că pe buza opaițului s-a făcut un decor simplu, din crestături oblice, paralele.

[1] Prime materiale de tip Glina au fost publicate în 1981 : D. Berciu, *Buridava Dacică*, 1981, p. 13, pl. 3/6—7 și pl. 103/1.
[2] *Ibidem*, p. 13, pl. 3/12—15 și pl. 103/2.
[3] *Ibidem*, passim.
[4] *Ibidem*, pl. 5/6 ; pl. 105/2.
[5] *Ibidem*, pl. 4/11 și 13.
[6] *Ibidem*, pl. 70/7—8.

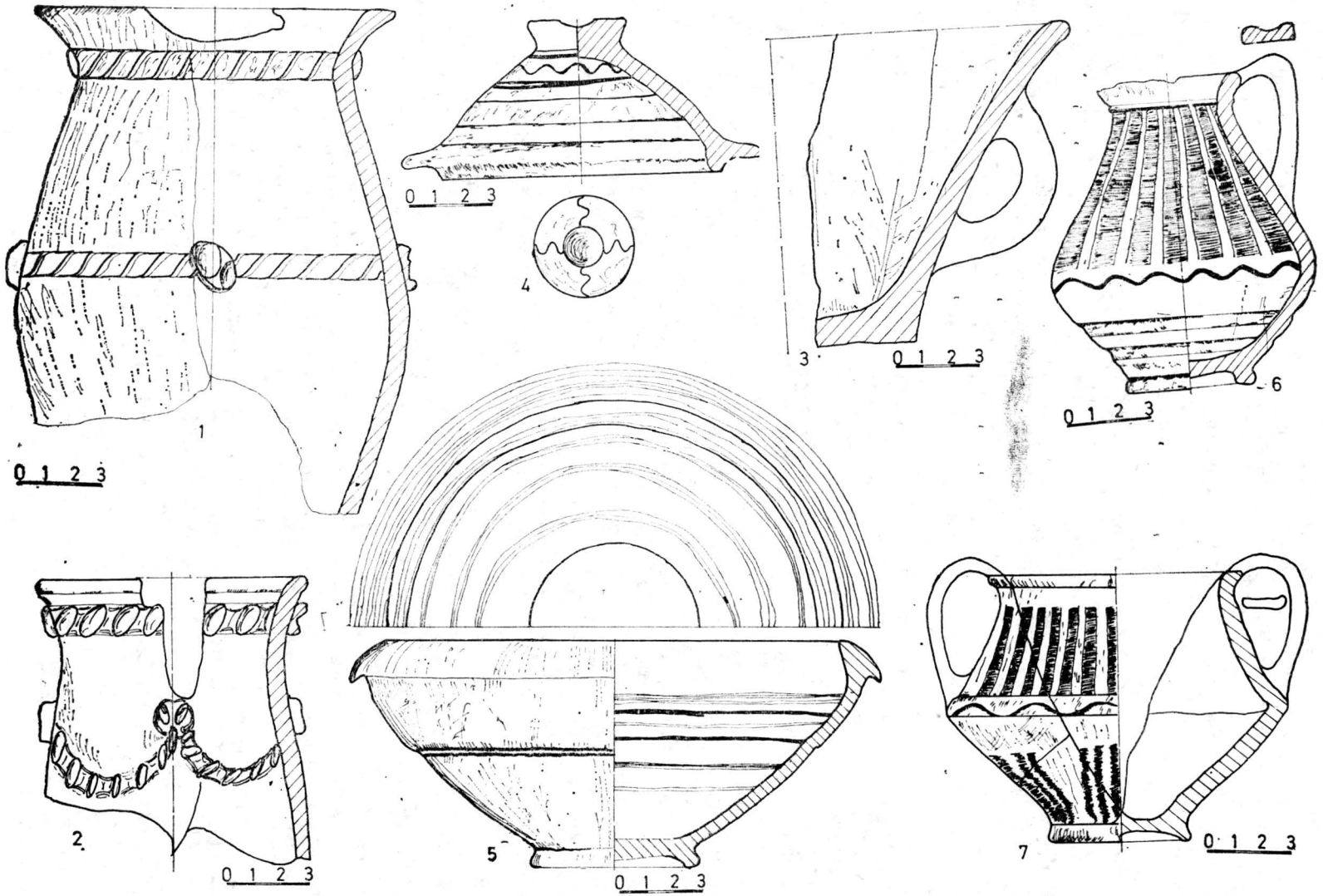

Fig. 2. Ocnița-Buridava ; vase descoperite pe Terasa V.

Grupa ceramică lucrată cu roata păstrează încă, în ceea ce privește tehnica, tradiția hallstattiană. De pildă, slipul vaselor la roată are de regulă culoarea neagră, uneori cu nuanțe cenușii închise. Adesea lustruirea este metalică. Arderea nu este totdeauna completă. Se întîlnește și specia portocalie-roșcată, care procentual este mai rară decît grupa neagră-cenușie. A treia grupă este cea cărămizie-portocalie. Și din punct de vedere al ornamentării este de subliniat persistența unor elemente vechi, atît în tehnica ornamentării, cît și în motivele decorative. Din aceeași Groapă 54, ș. VIII, ca și opaițul și cele două vase-borcan prezentate mai înainte, provine și strachina cu buza îngroșată și decor fin, constînd din linii înguste și paralele, realizate prin lustruire (fig. 2/5), atît în interiorul străchinii, cît și pe buza acesteia.

Provenind, de asemenea, tot dintr-o groapă aparținînd nivelului I și anume Groapa 48, ș. VIII, este și cana bitronconică, lucrată la roată, pastă îngrijit pregătită. Vasul a fost lucrat de olar din cele trei părți componente : buza, partea superioară a corpului și cea inferioară, care au fost „sudate" ulterior, adăugîndu-se, tot prin „sudare", fundul (fig. 2/6). Toată partea superioară a vasului este decorată cu dungi înguste și verticale, iar pe linia de maximă rotunjime este o bandă mai lată care cuprinde motivul decorativ în linie frîntă, de un aspect mai vechi, așa cum arată, de fapt, și profilul cănii.

Într-o tehnică mai îngrijită, este o cană tot bitronconică, dar cu silueta joasă și cu două torți supraînălțate (fig. 2/7), înaltă de 9,5 cm și cu diametrul gurii de 8,50 cm. Decorul este realizat prin tehnica tradițională a lustruirii, dar realizată oarecum neglijetnt. Motivele decorative constau în dungi verticale și paralele, așezate pe cele două jumătăți ale vasului, iar pe linia de maximă rotunjime se află o bandă, în interiorul căreia este o dungă îngustă, în formă de val „fugător", de formă veche. Torțile sînt din benzi înguste. Piedestalul este inelar. Căni cu două torți se cunosc din nivelul II, dar în această perioadă nu e vorba de tipul de torți supraînălțate [7]. Cana prezentată aici face parte din conținutul Gropii 72, ș.X, care are, în întregime, toate caracteristicile nivelului I.

★

Locuința 1 de pe Terasa V. La capătul de vest al ș. VIII/90 (orientat vest-est, pe marginea de nord a terasei), s-a făcut o casetă și s-a trasat ș. IX/90 (orientat sud-nord), cu scopul de a putea degaja complet locuința 1. În ultimele două carouri (spre nord) ale taluzului de est al ș. VIII, s-a stabilit următoarea stratigrafie : după un subțire (gros de 0,10—0,15 m) strat de sol de pădure, urmează nivelul III, căruia îi aparține locuința 1. Podina acesteia a fost amenajjată prin săparea în stînca vie (tufit dacitic) pentru a se crea o suprafață perfect plană, orizontală, ajungîngu-se, pe alocuri pînă la adîncimea de 0,50 m. Podina nu a fost lutuită, întrucît se obținuse în prealabil o suprafață netedă, orizontală. Planul locuinței este pătrat, cu latura de 3,30 m. Intrarea era pe latura de est unde panta terasei era mai domoală. Pe podină se găsea o mare cantitate de chirpic ars puternic, cu urme de pari, de scînduri și pe alocuri cu urme de drișcuire. Bucățile de chirpic provin de la o locuință cu pereți groși, care pare a nu fi fost o simplă locuință. Noi ne gîndim că poate fi vorba de o locuință turn (foișor). Puternicul stîlp (cu groapa adîncă de 0,45 m și diametrul de 0,25 × 0,25 m) putea servi pentru susținerea scării, în vederea urcării în foișor (fig. 1). De fapt un turn-foișor a fost descoperit și pe marginea de nord a acropolei Cetății 1 și un altul pe Terasa VI. Aceste turnuri-foișor aveau un plan patrulater, ca și locuința-turn de pe Terasa V, prezentată aici. De asemenea, în grupul acesta de turnuri mici, tip foișor, poate fi înglobat și cel de pe colțul de nord-est al acropolei.

Dărîmăturile de pe podina locuinței sînt foarte puternic arse. Un violent incendiu a mistuit întreaga locuință, ai cărei pereți erau din bîrne groase, cum reiese din formele rămase pe chirpic. Scheletul locuinței — atît partea de la parter, cît și cea superioară, adică foișorul — era din lemn. Pereții, cel puțin aceia din încăperea inferioară erau drișcuiți. Urme de vopsea nu s-au observat, dar este de presupus că și la această locuință să se fi utilizat văpseaua roșie și albă, așa cum s-a constatat la unele locuințe mai confortabile, care s-au descoperit pe alte terase ale Înălțimii 1, sau ca la cea de pe panta de sud a acropolei.

Notăm cîteva materiale descoperite în locuința 1 : un suport de frigare, de o formă curentă, înaltă de 0,075 m ; un simbol solar, făcut dintr-un fragment ceramic lucrat cu mîna, lut negru în spărtură, cu două strate superficiale cărămizii, diametrul de 0,06 m, cu urme de lovire pe margini ; un fragment de farfurie romană, import, din grupa *terra sigillata*, dată cu culoare roșie în interior și pe buză. Din punct de vedere tipologic și tehnic, fragmentul respectiv poate fi atribuit unei etape

[7] *Ibidem*, pl. 15/6.

evolutive mai recente față de formele semnalate mai demult în nivelul II din așezarea civilă [8]. S-a descoperit și un fragment ceramic pictat, de buză de fructieră, cu profil similar în general cu formele de fructiere descoperite în Încăperea 2 de pe acropolă [9]. Fragmentul este lucrat la roată, din pastă nu tocmai îngrijită, cu „miezul" în culoare cenușie-închisă și cu două strate exterioare cărămizii, într-o tehnică decadentă, caracteristică începutului perioadei nivelului III. Procesul acesta începuse însă din a doua etapă a nivelului II. Acestei etape putem să-i atribuim și un fragment de capac de vas, la roată, cu mîner prevăzut cu buton (variantă evoluată), o formă relativ frecventă în complexul de la Ocniţa [10]. Printre fragmentele cenușii-închise, lucrate la roată, găsite în locuinţă, mai amintim un fragment de strecurătoare, un fragment de strachină (buză îngroșată scurt), un fragment de buză de fructieră, subțire și răsfrîntă prelung (moment tipologic tîrziu), un fragment atipic, specia portocalie-cărămizie.

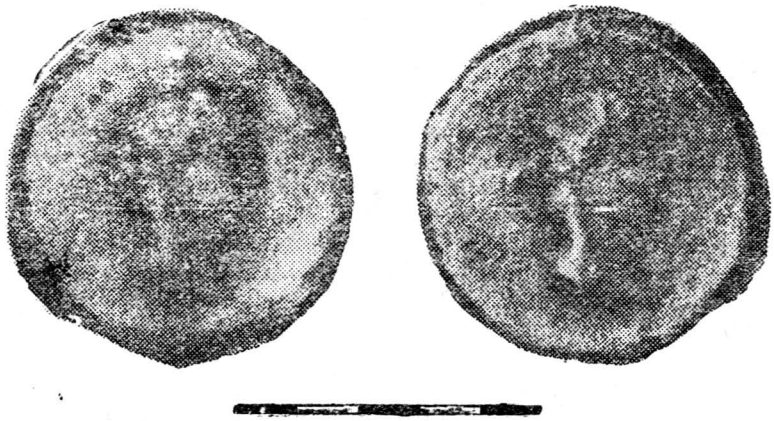

Fig. 3. Ocnița-Buridava. Medalion de bronz.

Procentual, grupa ceramică lucrată cu mîna este mai frecventă decît cea la roată. Notăm un fragment de mare opaiţ, cu corpul arcuit puternic și cu toarta legată prin procedeul zis „cu cep" (înălţimea 8,50 cm); cîteva mici fragmente de vase-borcan, decorate cu brîie alveolate, prevăzute cu butoni cilindrici; unele brîie sînt și paralele, altele alveolate dar și cu crestături; mai notăm un fragment de borcan din pastă cu nisip și pietricele, în spărtură negru-cenușiu, cu nuanţe brune-deschise (tîrzii și cu strate superficiale cărămizii), un fragment de buză de mare oală piriformă, decorată cu striuri paralele și brîu crestat așezat sub buză, în exterior.

O observaţie generală se poate face în legătură cu cele două grupe ale ceramicii descoperite în locuinţă. În grupa lucrată cu mîna predomină specia cărămizie (cu „miez" negru-cenușiu și două strate cărămizii), ea fiind caracteristică nivelului III de la Ocnița, dar din punct de vedere tipologic și tehnic produsele acestei subgrupe se fixează într-o etapă puțin mai timpurie, în raport cu ceea ce am considerat pînă acum „nivelul III". Aceeași constatare se poate face și în privința grupei lucrate cu roata, unde întîlnim uneori o pastă foarte neglijent preparată și arderea insuficientă. Este răspîndită și specia cărămizie-portocalie (la roată), la care pasta este tot așa de neglijent preparată, cu ardere tot incompletă.

În locuința 1 din s.IX de pe Terasa Va a Înălţimii 1 s-a descoperit și un interesant *medalion de bronz* (fig. 3). El se găsea pe podina locuinţei, în sectorul de nord-est al acesteia. Medalionul este turnat într-un tipar bivalv, așa cum se vede clar pe marginea medalionului. Bronzul a fost de proastă calitate. În corpul medalionului se văd numeroase goluri de aer. S-a păstrat chenarul relativ înalt, care este curent în seria medalioanelor. De pe margine s-a rupt — normal — restul de la dispozitivul de turnare în tipar a bronzului lichid, dar nu s-a intervenit în nici un fel pentru a face să dispară asperităţile, după cum nu s-a procedat nici la netezirea marginii și a chenarului discului. Pe corpul medalionului, e vorba de ambele părți, nu se observă nici o urmă a operației de finisare a piesei. Medalionul este deosebit de interesant, original, chiar unic. Pe ambele fețe ale medalionului este

[8] *Ibidem*, pl. 22/1 și pl. 83/16 (dintr-o locuință).
[9] *Ibidem*, pl. 61/3.
[10] *Ibidem*, pl. 52/3 și 83/9 (Gr. 2).

reprezentat, în relief, capul unui personaj masculin matur. Ambele figuri sînt redate spre dreapta, într-un stil viguros. Părul este redat cu bucle neregulate, într-o tehnică neglijentă, oarecum decadentă, de bună tradiție elenistico-romană, relativ tîrzie. Trăsăturile feței sînt precise, sigure; nasul e drept; fruntea în bună parte este acoperită cu păr, în bucle mari, stilizate mult; bărbia este ușor ascuțită; nu putem spune cu certitudine dacă este redată barba personajelor, decît dacă socotim că intenția meșterului-turnător a fost de a reprezenta barba cu păr foarte scurt și mărunt.

Pe bărbia unui personaj se vede și golul de aer din bronz, iar pe chenar se văd două asemenea dovezi ale unui bronz de proastă calitate. În spate, părul cade într-o coadă scurtă. Gîtul este viguros redat.

Greutatea este de 165,4 gr, diametrul de 6 cm.

O întrebare firească pe care ne-o punem este aceea ce reprezintă medalionul nostru, respectiv cele două personaje masculine. Un cuplu? Aceeași persoană este redată pe ambele fețe? Ce reprezintă fiecare? Fără îndoială că este greu a răspunde la aceste întrebări, în stadiul actual al descoperirilor geto-dace și al cercetărilor în problemele respective. În orice caz, ceea ce se poate spune cu certitudine este faptul că piesa a fost turnată de către un meșter autohton, care nu poseda toate cunoștințele tehnologice de pregătire a bronzului destinat unor piese cu o funcționalitate deosebită. Meșterul și-a dat seama de deficiențele calităților bronzului, cît și de stîngăcia turnării și a „aruncat" medalionul, ca rebut, poate în speranța folosirii ulterioare la alte piese, ca „fier vechi".

Dintr-un atelier local provine și medalionul (reușit!) de bronz, descoperit tot în centrul de la Ocnița, pe Terasa II în 1983 și publicat în 1984 [11]. Cele două medalioane de la Ocnița aparțin artei locale și concepției legate de religie. S-a arătat că pe medalionul din 1983 este reprezentată o divinitate, poate Hercule-Heracle,[12] pe care îl întîlnim și pe monedele geto-dace. În lumea greco-romană Hercule întrunea o mulțime de atribuții, printre care și acelea de protector al apelor termale, ca cele de la Ocnele-Mari, Ocnița — al bogăției (aici în sare) al carierelor etc. Dată fiind constatarea că din perioada stăpînirii romane în Dacia s-au descoperit numeroase inscripții, în care Hercule apare frecvent [13], cu atrnibuții specifice, ca divinitate, sîntem înclinați a crede că medalionul din 1990 reprezintă tot pe Hercule-Heracle. Dacă prima impresie că pe fața medalionului ar fi dedat un personaj puțin mai tînăr decît cel de pe fața inversă, atunci ar trebui să presupunem că medalionul nostru reproduce aproximativ două etape din viața legendară a lui Heracle, respectiv Hercule.

Merită a fi reamintit că la Ocnița se cunoaște și o mască de bronz descoperită pe acropola cetății și care pare a reprezenta pe zeul războiului [14], așa încît în prezent posedăm trei descoperiri de la Buridava, care stau în directă legătură cu pro.lemele existenței la geto-daci a mai multor divinități. Masca de bronz ar putea reda pe Ares-Marte, zeul războiului [15]. În al doilea rînd, ni se pare semnificativă constatarea că cele trei piese au fost lucrate într-un atelier băștinaș, local, am spune, alături de atelierul de olărie, din care a ieșit și marele vas-*dolium* cu inscripția în limba greacă a regelui dac Thiamarcus.

Noul medalion de la Ocnița este, desigur, o piesă originală, cu deosebire prin prezența pe fiecare față a sa a capului personajului, ceea ce este o excepție de la regula generală a tipului de medalion. După informația actuală a noastră, nici în domeniul monetăriei nu se întîlnește o reprezentare similară decît în mod cu totul întîmplător.

Cît privește datarea medalionului din 1990, el se încadrează în etapa documentată de poziția stratigrafică a locuinței, în care a fost găsit și pe baza materialului cu care se afla în asociere. Se adaugă aici și momentul stilistic tipologic marcat de medalionul nostru, în raport cu exemplarul din 1983, care este puțin mai vechi. Ținînd seama de toate aceste observații, putem data medalionul nostru cel mai tîrziu spre începutul secolului I d. Chr. Această datare corespunde cu perioada de încheiere a orizontului de locuințe de pe Terasa V și de pe celelalte terase, respectiv Terasa I, II și III, unde au fost descoperite, după cum se știe, locuințe relativ confortabile și cu un plan în general pătrat, avînd și podina săpată — în întregime sau numai parțial — în stîncă vie. Orizontul locuințelor de acest fel suprapune nivelul cu numeroase gropi ale nivelului II și, în lipsa acestuia, nivelul I. La rîndul lui, acest orizont este urmat pe terasele „Cetății 1" de orizontul locuințelor colibe, care documentează perioada de locuire a nivelului III, propriu-zis, mai puțin prosperă decît perioadele anterioare, aceea a sec. II și a sec. I în. de Chr. De pe Terasa V posedăm pînă în prezent doar sporadice

[11] D. Berciu, Thraco-Dacica, V, 1—2, 1984, p. 84—91, fig. 1 și 3; vezi și p.. 178 și fig. 2.

[12] *Ibidem*.

[13] D. M. Pippidi, *Dicționar de istorie veche a României*, 1976, p.323—324.

[14] D. Berciu, *Buridava Dacică*, 1981, p. 100—101, pl. 114 și fig. 21/10.

[15] *Ibidem*, p. 101.

vestigii, care par a indica existența unui orizont de colibe din ultimul nivel de locuire. Aceste prime indicații s-au obținut abia în cursul săpăturilor din 1990.

Ceea ce socotim că este util a fi reținut este constatarea că cele două medalioane sînt produse ale unor ateliere locale, care nu par a fi complet străine față de atelierele monetare geto-dace, pe ale căror practică și tradiții le păstrează. Pe de altă parte, cele două medalioane și masca de bronz aruncă lumini noi asupra înțelegerii problemei religiei politeiste a geto-dacilor. Determinarea divinităților reprezentate de cele trei piese, rămîne totuși o problemă de viitor. Prin intermediul acestor piese rare, ni se pare mai clară sesizarea modului de asimilare de către geto-daci a influențelor greco-romane, nu numai în domeniul artei, dar și în acela al iconografiei și concepțiilor regligioase.

Din nou despre drumul antic. Săpăturile din 1990 efectuate pe Terasa V ne-au dat prilejul să obținem date noi cu privire la drumul antic, de urcare spre Colina Sacră. Multă vreme s-a crezut

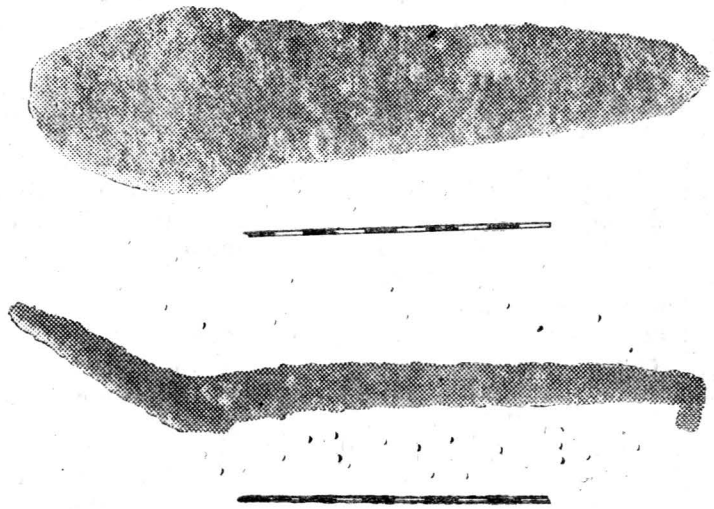

Fig. 4. Ocnița-Buridava ; brăzdar de plug din fie

că avem de-a face cu amenajarea unui drum de urcare doar pe Terasele III—I. S-a constatat că un drum urca dinspre sud (dinspre Farfara) și se întîlnea cu un altul venind dinspre sectorul fîntînii din punctul „Fundătura Cosotei"), în punctul numit pe șantier „curmătură" sau „gîtuitură". De aici, drumul pornea pe mijlocul Terasei V, urmîndu-se spre intrarea principală a cetății, dintre Terasa IV și Terasa III. Drumul de sud era păzit de turnul-foișor descoperit pe Terasa VI și publicat [16]. Pe latura de est, drumul ce venea spre „gîtuitură" dinspre așezarea civilă din punctul „Fundătura Cosotei" era păzit de turnul-foișor (și locuință !), descoperit în ș. VIII/90 recent. Drumul s-a amenajat prin săparea în stîncă vie, pînă la nivelarea terenului. Pe alocuri au fost puse și lespezi de „mal" procedeu pe care l-am mai întîlnit și pe Terasa III și Terasa II. În general lățimea drumului era de 2,50 m, dar în ș. IX, carourile 4 și 5, el ajungea la 3,50—4,00 m. Nu s-au întîlnit pietre de rîu în porțiunile săpate ale drumului antic de pe Terasa V. În apropiere de intrarea principală a cetății, pe Terasa IV, drumul antic avea „podina" amenajată cu pietre de rîu, pe o lățime de 2,50 m. Reamintim că pe Terasa II. în sectorul apropiat de cisternă, la baza drumului se găseau mari lespezi de piatră dură [17]. Se pare că drumul a fost folosit și pentru căratul cu vehicule cu 2 sau 4 roți. De regulă drumul servea la urcarea cu piciorul sau cu calul.

★

În 1990 s-a descoperit pe Tersa V a Cetății 1 (C . 1), în ș. XIV, caroul 5, la adîncimea 0,20—0,40 m, un brăzdar de plug, de tip traco-dacic, bine cunoscut (fig. 4). Un brăzdar similar a fost descoperit la Ocnița în așetarea civilă, fiind publicat în 1981, cu revenire în 1986 [18]. La adîncimea la

[16] *Ibidem*, p. 116—119, fig. 23.
[17] A se vedea și Thraco-Dacica, 11, 1—2, 1990, p. 137.
[18] D. Berciu, *op. cit.*, p. 29 și pl.10/9 ; Thraco-Dacica, VII, 1—2, 1986, p. 140 și fig. 1/2.

care s-a găsit exemplarul din 1990, s-a întîlnit numai materialul din nivelul I de cultură caracteristică complexului de la Ocniţa—Buridava. De fapt şi exemlplarul din 1967 a fost descoperit la baza nivelului I din aşezarea civilă, corespunzînd, în general, primei jumătăţi a sec. II în. de Chr. Din punct de vedere stratigrafic, cele două brăzdare aparţin aceluiaşi orizont, corespunzînd cronologic, sec. II în. de Chr, dacă nu chiar mai devreme. Pe de altă parte, tipologia celor două exemplare arată că avem de-a face cu forme cu totul similare, iar dimensiunile celor două brăzdare sînt aproape identice şi tehnica de prelucrare şi finisare a lor este asemănătoare. Toate aceste precizări, putem opina că brăzdarele de la Ocniţa au fost lucrate în acelaşi atelier local, de către un meşter fierar dac.

Brăzdarul are lungimea de 23 cm, cu braţul dintr-o bară mai mică, lungă de 16 cm, lăţimea maximă de 4,5 cm şi grosimea de 1,3 cm. La capătul superior s-a prevăzut un cîrlig (din corpul barei !), cu care se fixa în cormanul de lemn (lung de 1,5 cm). În partea inferioară bara a fost lăţită şi adîncită pe partea exterioară în formă de lingură, largă de 6 cm. Marginea „lingurii", care este, de fapt, brăzdarul propriu-zis, are urme de folosire nu prea îndelungată. De reţinut amănuntul că „lingura" a fost „sudată" la capătul inferior al barei (corp), iar nervura de pe partea superioară a „lingurii" a fost aplatizată, ca şi la brăzdarul din 1967.

Cele două exemplare de la Ocniţa sînt printre cele mai mici exemplare, pe lîngă cel menţionat, de la Tinosu [19]. Putem vorbi deci de o primă grupă de brăzdare dacice, de mici dimensiuni şi într-o tehnică încă neperfecţionată.

În grupa I pot fi înglobate brăzdarele care nu depăşesc lungimea de 25 cm şi care pot fi datate în sec. II în. de Chr., aşa cum indică şi observaţiile stratigrafice de la Ocniţa şi cele tipologice. O tipologie mai strînsă a brăzdarelor dacice este mai greu de făcut în prezent, dată fiind îndelungata dăinuire a acestei importante unelte agricole, fără modificarea elementelor de structură [20].

Trebuie să amintim că varianta de brăzdare documentată de cele două exemplare de la Ocniţa era folosită cu deosebire pentru terenurile cu sol mai dur, de munte, şi cu pante, în Subcarpaţii Vîlceni, unde întîlnim totuşi — cum este cazul chiar în zona Ocnele Mari—Ocniţa — şi un strat subţire de sol arabil, uşor de săpat, aşa că brăzdarele mai puteau fi utilizate şi la terenuri de acest gen.

La Ocniţa au fost descoperite pînă acum destul de multe unelte agricole, ceea ce înseamnă că agricultura era una dintre formele importante ale economiei dacilor din regiune, alături de creşterea animalelor, care ocupa aici primul loc. Amintim, în această privinţă, secerile (unele apar şi în morminte), cosoarele şi coasele (mai rare). Merită însă reţinerea atenţiei masivul cuţit de plug (lung de 40 cm) publicat încă din 1986 [21].

Se pare că meşteşugarii fierari de la Ocniţa erau specializaţi în făurirea unor unelte, sau diferite piese rare, cum erau brăzdarele şi cuţitele de plug. Într-un mormînt s-au descoperit şi un cerc de la butucul roţii de car şi şina de fier a roţii (sau de butoi?) [22]. Pretutindeni, în săpături au fost găsite multe bucăţi de zgură de fier şi chiar şi lupe de fier fragmentare. Repetăm că la Buridava se întîlneşte o metalurgie a fierului destul de dezvoltată.

★

Săpăturile din 1990 au contribuit la îmbogăţirea documentării privind sectorul Terasei V, asupra căreia stăruiau unele întrebări. Două concluzii importante s-au putut formula anul trecut. În primul rînd, s-a precizat că şi Terasa V a fost inclusă în sistemul defensiv al Cetăţii din sec. I în. de Chr., urcarea spre Colina Sacră era controlată de turnuri-foişor şi poate o palisadă mai simplă, încă neidentificată. În al doilea rînd s-a putut preciza că pe Terasa V au fost locuinţe, în special pe marginea de nord. Locuinţa din ş. VIII/90 este una dintre locuinţele confortabile, aparţinînd unui nobil, negustor sau meşteşugar înstărit. Aşa ne explicăm şi prezenţa unui important medalion de bronz, care are o semnificaţie deosebită.

Cercetările de la Ocniţa vor trebui continuate şi în anii următori, întrucît nu s-au epuizat toate sectoarele şi multe taine ne mai păstrează pămîntul de la Buridava, care ne-a dat şi pînă acum multe surprize.

[19] I. Glodariu, Eug. Iaroslavski, *Civilizaţia fierului la daci*, 1979, p. 58 şi urm., cu fig. 22/4—8; 23/1—4.
[20] *Ibidem*, p. 59.
[21] Thraco-Dacica, VII, 1—2, 1986, p. 141 şi fig. 1/1.
[22] D. Berciu, *op. cit.*, fig. 30/10 şi pl. 100/2.

Découvertes et notes de Buridava dace IX

RÉSUMÉ

En 1990 ont été poursuivies les fouilles archéologiques à Ocniţa, département de Vîlcea. Sur la base des documents d'époque/inscriptions en lettre latines / y a ete découverte l'ancienne Buridava Dace. La campagne de recherche récente a caccordé une importance particulière aux fouilles de la Terrasse V de la „Cité". 1. On a constaté que le chemin antique /dace/venait de l'ouest et montait au milieu de la terrasse vers la Porte / l'Entrée/principale de la cité. 2.er/ I siecle av. J. C./. La Terrasse V faisait partie du système défensif de la cité du Ier siècle av. n.è. On y a découvert des matéraux préhistoriques qui attestent une habitation sporadique sur la terrasse. qui a été habitée par les Daces. Cette fois-ci, les auteurs publient une habitation datant du Ier siècle de n.è., où a été découvert un intéressant médaillon en bronze, ayant sur l'avers et le revers la tête en relief d'un personnage masculin adulte/fig. 3) Pour ce qui est de la signification du médaillon, les auteurs pensent en égale mesure, soit à la représentation de divinités, soit à la un couple divin.

On publie un soc de charrue de fer / fig. 4 et quelques vases faits à la main ou à la roue, appartenant au Ier niveau /fig. 2/.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Ocniţa-Buridava. Le profil de la paroi de l'est de la Section VIII/1990 et le plan de la maison ide la Terrasse V.
Fig. 2. Ocniţa-Buridava. Vases découverts sur la Terrasse V/1990.
Fig. 3. Ocniţa-Buridava. Médaillion de bronze.
Fig. 4. Ocniţa-Buridava. Soc de charrue en fer.